

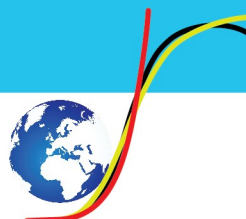
UDK 314

ISSN 1820 - 4244
eISSN 2560 - 5011

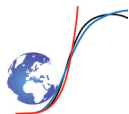
Demografija

Godina **XVII**
Volume

Beograd
Belgrade **2020**

demografija.gef.bg.ac.rs

IZDAVAČ

Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Aleksandar KNEŽEVIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ČLANOVI UREDNIŠTVA

Marija ANTIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Biljana APOSTOLOVSKA TOŠEVSKA, Institut za geografiju, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Skopje; Daniela ARSENOVIĆ, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu; Florian BIEBER, Zentrum für Südosteuropastudien, Karl-Franzens Universität, Graz; Ivan ČIPIN, Katedra za demografiju, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu; Dragica GATARIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Vera GLIGORIJEVIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Klára HULIKOVA TESARKOVA, Katedra demografije a geodemografije, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha; Damir JOSIPOVIĆ, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Sanja KLEMPIC BOGADI, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb; Vladimir NIKITOVIC, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd; Mateja SEDMAK, Institut za družboslovne studije, Znanstveno raziskovalno središte Koper; Danica ŠANTIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Dragan UMEK, Dipartimento di Studi Umanistici, Università degli studi di Trieste

IZDAVAČKI SAVET

Mirjana BOBIĆ, Odeljenje za sociologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Mirjana DEVEDŽIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Mirko GRČIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Goran PENEV, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd; Gordana VOJKOVIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu

TEHNIČKI UREDNIK

Branko PROTIĆ, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

Štampa:

Grafika Galeb d.o.o., Niš

Adresa:

Demografija

Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Studentski trg III/3, 11000 Beograd,
Republika Srbija

Tiraž:

200

Kontakt:

Tel: +381 (0)11 2637421
e-pošta: demography.editor@gef.bg.ac.rs
demography.editor@gmail.com
URL: <http://demografija.gef.bg.ac.rs/>

Demografija izlazi jednom godišnje. Mišljenja autora ne odražavaju nužno gledište uredništva.

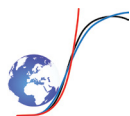
Objavljeni prilozi se indeksiraju u sledećim bazama:

- DOAJ (Directory of Open Access Journals, Lund)
- CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Frankfurt am Main)
- SCIndeks (Srpski citatni indeks, Beograd)

Izdavanje časopisa *Demografija* finansijski je podržalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Prilozi objavljeni u časopisu mogu se koristiti samo pod uslovima licence *Creative Commons Autorstvo – Nekomercijalno – Bez Prerade 4.0. međunarodna* (CC BY-NC-ND 4.0)

PUBLISHER

University of Belgrade - Faculty of Geography

EDITOR-IN-CHIEF

Aleksandar KNEŽEVIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade

EDITORIAL BOARD

Marija ANTIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Biljana APOSTOLOVSKA TOŠEVSKA, Institute of Geography, Faculty of Science, Ss. Kiril and Metodij University, Skopje; Daniela ARSENOVIĆ, Department of Geography, Tourism and Hotel Management, Faculty of Science, University of Novi Sad; Florian BIEBER, Centre for Southeast European Studies, University of Graz; Ivan ČIPIN, Department of Demography, Faculty of Economics & Business, University of Zagreb; Dragica GATARIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Vera GLIGORIJEVIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Klára HULIKOVA TESARKOVA, Department of Demography and Geodemography, Faculty of Science, Charles University, Prague; Damir JOSIPOVIĆ, The Institute for Ethnic Studies, Ljubljana; Sanja KLEMPIC BOGADI, Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb; Vladimir NIKITOVIC, Centre for Demographic Research, Institute of Social Sciences, Belgrade; Mateja SEDMAK, Institute for Social Studies, Science and Research Centre, Koper; Danica ŠANTIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Dragan UMEK, Department of Humanities, University of Trieste

ADVISORY BOARD

Mirjana BOBIĆ, Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; Mirjana DEVEDŽIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Mirko GRČIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Goran PENEV, Centre for Demographic Research, Institute of Social Sciences, Belgrade; Gordana VOJKOVIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade

LAYOUT AND DESIGN

Branko PROTIC, University of Belgrade - Faculty of Geography

Printed by:

Grafika Galeb d.o.o, Niš

Address:

Demografija

University of Belgrade - Faculty of Geography
Studentski trg III/3, 11000 Belgrade,
Republic of Serbia

Circulation:

200

Contact info:

Tel: +381 (0)11 2637421

e-mail: demography.editor@gef.bg.ac.rs

demography.editor@gmail.com

URL: <http://demografija.gef.bg.ac.rs/>

Demografija is issued annually. The opinions of the authors do not necessarily reflect the viewpoint of the Editorial Board.

The journal is indexed in:

- DOAJ (Directory of Open Access Journals, Lund)
- CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Frankfurt am Main)
- SCIndeks (Serbian Citation Index, Belgrade)

The Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia provides financial support for the printing of the journal.

The articles are licensed under a *Creative Commons Attribution - Non Commercial - No Derivatives 4.0 International* (CC BY-NC-ND 4.0).

SADRŽAJ

ČLANCI

- Jelena STOJILKOVIĆ GNJATOVIĆ, Mirjana DEVEDŽIĆ*
9 **Kohortno “talasanje” kompenzacionih i krnjih generacija kroz pokazatelje oštine i dubine starenja stanovništva u Srbiji**
- Ankica ŠOBOT*
29 **Rodne uloge i obrazovanje kao elementi objašnjenja fertiliteta po tipu naselja u Srbiji**
- Draško MARINKOVIĆ, Ranka PERIĆ-ROMIĆ, Aleksandra PETRAŠEVIĆ,
Vladimir PERENDIJA, Aleksandar MAJIĆ*
55 **Socio-demografska analiza stavova porodilja o planiranju porodice i mjerama populacione politike u Republici Srpskoj**
- Vesna MILETIĆ-STEPANOVIĆ*
75 **Upotrebna vrednost prostora predškolskih ustanova kao element socio-demografskog razvoja**

DODACI

- 96 **Beleške o autorima**
- 101 **Politika časopisa**

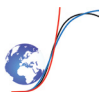
CONTENTS

ARTICLES

- Jelena STOJILKOVIĆ GNJATOVIĆ, Mirjana DEVEDŽIĆ*
9 **Age waves of baby boom and bust generations through arithmetic and geometric coefficients of population ageing in Serbia**
- Ankica ŠOBOT*
29 **Gender roles and education as elements for the explanation of fertility by the type of settlement in Serbia**
- Draško MARINKOVIĆ, Ranka PERIĆ-ROMIĆ, Aleksandra PETRAŠEVIĆ, Vladimir PERENDIJA, Aleksandar MAJIĆ*
53 **Socio-demographic analysis of views of postpartal women on family planning and population policy measures in the Republic of Srpska**
- Vesna MILETIĆ-STEPANOVIĆ*
75 **The use value of preschool institution space as a element of soci-demographic development**

ADDITIONAL INFORMATION

- 97 **Notes on the Authors**
- 109 **Journal Policy**

Originalni naučni rad

Primljen: 11.02.2020.

Prihvaćen: 19.06.2020.

UDK: 314.332(497.6)

doi: 10.5937/demografija2017055M

SOCIO-DEMOGRAFSKA ANALIZA STAVOVA PORODILJA O PLANIRANJU PORODICE I MJERAMA POPULACIONE POLITIKE U REPUBLICI SRPSKOJ

Draško MARINKOVIĆ

*Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet, Banja Luka,
e-mail: drasko.marinkovic@pmf.unibl.org*

Ranka PERIĆ-ROMIĆ

Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka, Banja Luka

Aleksandra PETRAŠEVIĆ

Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet, Banja Luka

Vladimir PERENDIJA

Univerzitet u Banjoj Luci, Medicinski fakultet, Banja Luka

Aleksandar MAJIĆ

Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet, Banja Luka

Sažetak: Predmet istraživanja je socio-demografska analiza stavova anketiranih porodilja o planiranju porodice i mjerama populacione politike u Republici Srpskoj. Za potrebe istraživanja korišten je demografski metod, sistemsko-strukturna analiza i statistička obrada podataka dobijenih na osnovu anketnog istraživanja na reprezentativnom uzorku. Polazna hipoteza istraživanja se temelji na postojećim tendencijama nedovoljnog rađanja, negativnog prirodnog priraštaja, otvorene depopulacije, starenja stanovništva i sve raširenijeg samačkog života u Republici Srpskoj. Sa tog aspekta od posebnog značaja je sagledavanje fertilnog kapaciteta porodilja, njihovog modela reproduktivnog ponašanja i stavova o planiranju porodice i aktuelnim mjerama populacione politike. Analiza stavova anketiranih porodilja, potvrdila je hipotezu da postoji potreba za dodatnom afirmacijom mjera pronatalitetne populacione politike u Republici Srpskoj, jer najveći broj anketiranih želi veći broj djece, u odnosu na do sada ostvareni broj. Dobijeni rezultati se mogu smatrati pouzdanim za donošenje stavova i preporuka u svrhu sprovođenja pronatalitenih mjera u populacionoj politici Republike Srpske.

Ključne reči: planiranje porodice, porođilje, populaciona politika.

Abstract: The study focuses on the socio-demographic analysis of postpartum women's perception of family planning and population policy measures in the Republic of Srpska. The demographic method, the structured analysis and the statistical processing of data obtained from a questionnaire conducted with a representative sample of surveyees were performed for the purpose of the research. The main hypothesis is grounded on current tendencies of insufficient number of births, negative birth rates, population aging and the widespread single life in the Republic of Srpska. In this regard, it is essential to reflect

on the fertile potential of postpartum women, their model of reproductive behavior and attitude towards family planning and current population policy measures. The analysis of postpartum women's perception confirmed the hypothesis that there was a necessity for additional verification of pronatal population policy measures in the Republic of Srpska as most surveyees expressed desire to have more children. The obtained results may be considered valid for adopting policies and recommendations with an aim to conduct pronatal measures within the population policy in the Republic of Srpska.

Keywords: family planning, postpartum women, population policy.

UVOD

Republika Srpska se suočava sa kompleksnim demografskim problemima koji se manifestuju konstantnim smanjenjem stope rađanja i negativnim prirodnim priraštajem. Analiza opšte stope nataliteta ukazuje da prostor Republike Srpske spada u niskonatalitetna područja. Bruto stopa fertiliteta je veoma niska (trenutno 1,2 djeteta po majci), što je posljedica planiranja porodice, kasnijeg sklapanja braka, sve raširenijeg samačkog života, ali i teške socio-ekonomske situacije, psiholoških i drugih faktora. U svim varijantama projekcija budućeg demografskog razvoja Republike Srpske, očekuje se nastavak nepovoljnih tendencija, pa je potrebno što hitnije sprovođenje pronatalitenih mjera i aktivnosti u populacionoj politici (Marinković, 2014).

Dosadašnja istraživanja sprovedena u Republici Srpskoj, nesumnjivo su potvrdila da su planiranje porodice, kao i populaciona politika, pod snažnim uticajem promjena koje se dešavaju u našem društvu. Iz analize prirodnih determinanti demografskog razvoja Republike Srpske, posljednjih dvadesetak godina, evidentna je demografska recesija, kao i u većini evropskih zemalja, koju iniciraju smanjene stope fertiliteta (Marinković & Majić, 2018).

Fenomen nedovoljnog rađanja djece je zakonit proces koji nije uspjelo da izbjegne nijedno razvijeno društvo. Danas najveći broj razvijenih zemalja, kao i Republika Srpska, suočava se sa rađanjem djece ispod potreba proste zamjene generacija. Nedovoljno rađanje, pored neposrednih uticaja na demografski razvoj, djeluje i posredno na ekonomski i socijalni razvoj, jer se smanjuje broj aktivnog, radno sposobnog stanovništva koje treba da obezbijedi uslove za kvalitetan život svih pojedinaca i članova porodica, kojima je za to potrebna posebna pomoć i podrška društva (Marinković, 2014).

Porodice u Republici Srpskoj najčešće imaju jedno ili dva djeteta, što dovodi do otvorene depopulacije. Po definiciji, depopulacija je pojava smanjenja broja stanovnika nekog kraja ili zemlje zbog iseljavanja i negativnog priraštaja. Da bi se zaustavile nepovoljne tendencije u demografskom razvoju i riješili neki od naglašenih problema potrebno je

afirmisati snažan program pronataliternih mjera i aktivnosti (Marinković & Majić, 2013).

Predmet ovog istraživanja se temelji na socio-demografskoj analizi stavova anketiranih porodilja o planiranju porodice i mjerama populacione politike u Republici Srpskoj. Sprovedeno anketno istraživanje možemo smatrati veoma pouzdanim za donošenje stavova i preporuka za buduće sprovođenje pronataliternih mjera u populacionoj politici. U okviru istraživanja analizirane su i aktuelne mjere i aktivnosti na unapređenju pronataliternog programa populacione politike u Republici Srpskoj.

Cilj istraživanja je sagledavanje fertilnog kapaciteta porodilja, njihovog modela reproduktivnog ponašanja i definisanje specifičnih mjera populacione politike u skladu sa potrebom za sprovođenjem dodatnih mjera pronataliternog populacione politike u Republici Srpskoj.

METODOLOGIJA RADA

Za potrebe istraživanja korišten je demografski metod, sistemsko-strukturna analiza i statistička obrada podataka dobijenih na osnovu anketnog istraživanja u SPSS programu. U istraživanju su učestvovali stručnjaci iz oblasti demografije, sociologije i reproduktivnog zdravlja, a poslove anketiranja su obavili unaprijed obučeni anketari.

Anketa za porodilje, u svrhu analize stavova o planiranju porodice i mjerama populacione politike, sprovedena je na reprezentativnom uzorku od 536 anketiranih u periodu 20. mart – 20. april 2019. godine na području grada Banja Luka. Anketa je sadržavala 30 pitanja. Prvi dio anketnih upitnika popunjavale su porodilje koje su se tek porodile na Klinici za ginekologiju i akušerstvo Univerzitetskog kliničkog centra u Banjoj Luci, a drugi dio anketnog istraživanja sproveden je za porodilje koje su svoju djecu dovodile u Savjetovalište za novorođenčad i dojenčad Doma zdravlja u Banjoj Luci.

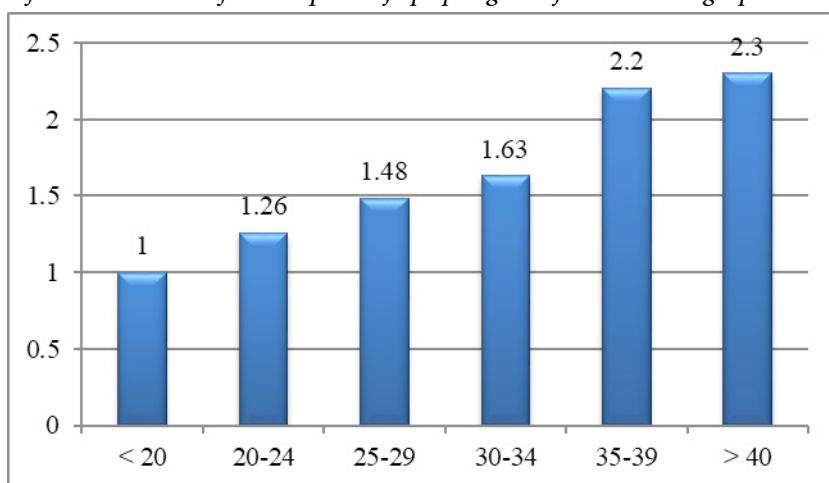
Polazna hipoteza istraživanja zasniva se na pretpostavci da je osnovna i istovremeno najnepovoljnija karakteristika demografskog razvoja Republike Srpske, posljednjih dvadeset godina, intenzivno smanjenje prirodnog priraštaja, odnosno nedovoljno rađanje. Trenutna stopa fertiliteta u Republici Srpskoj je 1,2 djeteta po jednoj ženi u fertilnom periodu, što je znatno ispod stope prostog obnavljanja stanovništva od 2,1 djeteta po ženi. Prema sadašnjem stanju, ali i pretpostavkama budućeg demografskog razvoja, pronataliterna populaciona politika se nameće kao potreba i neophodnost.

U okviru istraživanja analizirana je transformacija i uloga savremene porodice, kao i stavovi porodilja o planiranju porodice. U cilju podsticanja nataliteta, poseban akcenat je stavljen na analizu stavova o aktuelnim mjerama populacione politike u Republici Srpskoj.

REZULTATI

Starosna struktura anketiranih porodilja ukazuje na visok stepen disperzije. Najmlađa porodilja imala je 17, dok je najstarija imala 45 godina, tako da je starosni raspon uzorka 28 godina. Analiza starosne strukture ukazuje na veliku zastupljenost starosnih kontingenata između 25 i 39 godina starosti. Najviše anketiranih bilo je starosti od 30. do 34. godine (35,3%), zatim od 25 do 29 godina (26,7%) i od 35 do 39 godina (22,0%). Prosječna starost anketiranih porodilja bila je 30,9 godina.

Grafikon 1. Ostvareni fertilitet porodilja po petogodišnjim starosnim grupama

Analizom ostvarenog fertiliteta po petogodišnjim starosnim grupama primjetan je visok stepen korelacije između starosti i broja živorođene djece. Prosječan broj živorođene djece proporcionalno se povećava sa godinama starosti, pa starosni kontingent porodilja iznad 40 godina ima u prosjeku 2,3 djeteta. Iznad prostog obnavljanja nalazi se kontingent žena starosti između 35 i 39 godina. Znatno niže vrijednosti ostvarenog fertiliteta imaju mlađe starosne kohorte od 30 do 34 godine u prosjeku 1,63 djeteta; od 25 do 29 godina 1,48 djece; a od 20. do 24. godine 1,26 djece. Najniža reprodukcija je kod porodilja starosti do 20 godina koje prosječno rađaju jedno dijete.

Distribucija prema tipu naselja ukazuje na znatno veću zastupljenost anketiranih porodilja u gradskim naseljima u odnosu na ostala. U gradskom naselju živi 72,1%, u prigradskom 19,9%, dok je u seoskim naseljima nastanjeno 8,1% anketiranih porodilja.

Ostvareni fertilitet prema tipu naselja ukazuje na značajne razlike. Prosječno najviše djece rađaju anketirane porodilje sa sela (1,95), zatim slijede iz prigradskih naselja (1,79), dok je najniži fertilitet kod porodilja iz gradskih naselja (1,63).

Struktura anketiranih porodilja prema nivou obrazovanja ukazuje na izraženu zastupljenost srednjeg i visokog obrazovanja. Od ukupnog broja anketiranih 50,7% bile su visokoobrazovane, 46,8% porodilja bilo je sa srednjim obrazovanjem, dok ih je samo 2,4% bilo sa završenom osnovnom školom.

Najveći procenat anketiranih porodilja iz gradskog naselja su visokoobrazovane (61%), dok je u prigradskim i seoskim naseljima najviše porodilja sa završenim srednjim obrazovanjem (69% u prigradskim i 74% u seoskim naseljima).

Prema mjestu boravka najveći procenat anketiranih porodilja iz gradskog naselja je stalno zaposleno (59%), dok u seoskim i prigradskim zonama najveći kontingent čine nezaposlene porodilje. U seoskim naseljima čak 60% anketiranih porodilja su nezaposlene, dok je u prigradskim naseljima 53% nezaposlenih porodilja.

Analizom strukture prema bračnom statusu dominantna je zastupljenost udatih porodilja sa 88,7%. Udio neudatih je 11,3%, dok je registrovan samo jedan slučaj razvedene porodilje. Ovakav odnos potvrđuje tezu o braku kao nosiocu reprodukcije. Prosječna godina vjenčanja porodilja u bračnoj zajednici je 26,5 godina.

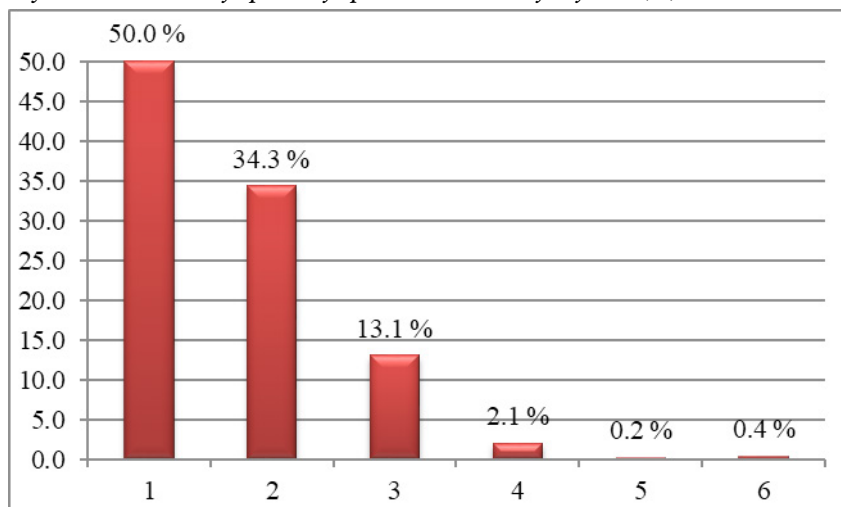
Porodilje čije je prebivalište na selu sklapaju brak u prosjeku sa 23,8 godina, porodilje iz prigradskih naselja vjenčavaju se sa 25,1 godinu, dok porodilje iz gradskog naselja u bračnu zajednicu prosječno ulaze sa 27,1 godinom starosti.

Primjetna je diferencijacija fertiliteta u odnosu na bračni status, jer udate porodilje u prosjeku rađaju 1,72 djeteta, dok je fertilitet neudatih porodilja 1,52 djeteta.

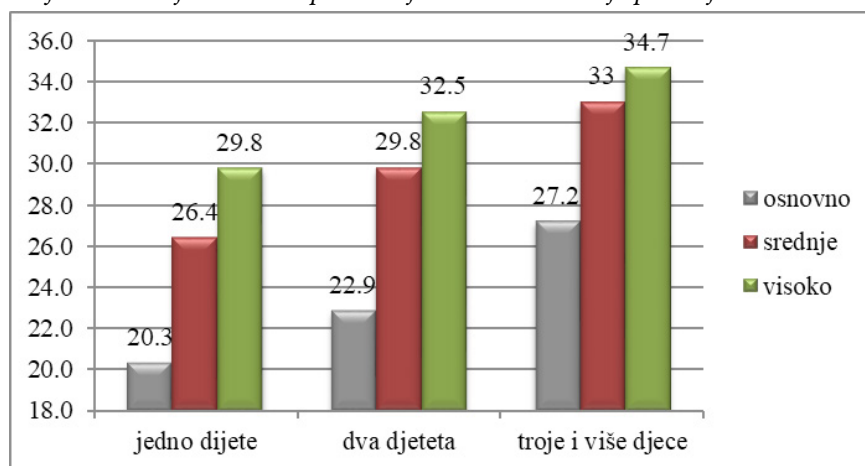
Ukupno ostvareni fertilitet anketiranih porodilja je 1,69. Prema redu rođenja, polovina rođenih su prvorodena djeca (50%), drugorođeni čine 34,3%, trećerodeni 13,1%, dok viši redovi rođenja (4+) učestvuju sa 2,7%. Prosječna starost porodilje pri rađanju prvog djeteta je 27,6 godina, drugog 30,4 godine, trećeg 33,1, a četvrtog 33,8 godina.

Značajna odstupanja uočavaju se između nivoa obrazovanja i broja rođene djece. Najveći fertilitet imaju anketirane porodilje sa osnovnim obrazovanjem (2,23), sa srednjim obrazovanjem u prosjeku rađaju 1,78 djece, dok je najniži fertilitet kod visokoobrazovanih porodilja (1,58 djeteta).

Grafikon 2. Distribucija porodilja prema redu rođenja djeteta (%)

Grafikon 3. Prosječna starost pri rađanju i nivo obrazovanja porodilja

Izrazito visok stepen statističke značajnosti postoji između nivoa obrazovanja i starosti prilikom rađanja prvog djeteta. Porodilje sa završenim osnovnim obrazovanjem prvo dijete rađaju prosječno sa 20,3 godine, sa srednjim obrazovanjem sa 26,4 godine, dok visokoobrazovane porodilje prvo dijete prosječno rađaju sa 29,8 godina starosti.

Jedan od značajnijih faktora ukupnog fertiliteta stanovništva je zaposlenost. Najveći broj anketiranih porodilja (53,6%) su u stalnom

radnom odnosu, 4,7% ima povremeni ili privremeni posao, dok je 41,8% anketiranih porodilja bilo nezaposleno.

Analiza ostvarenog fertiliteta ne pokazuje veće razlike između zaposlenih i nezaposlenih porodilja, jer sve u prosjeku rađaju 1,7 djece. Međutim, postoji značajna razlika između reda rođenja djece i perioda kada se rađaju djeca kod zaposlenih i nezaposlenih porodilja. Stalno zaposlene porodilje prvo dijete u prosjeku rađaju sa 28,9 godina, povremeno ili privremeno zaposlene sa 28,8 godina, dok nezaposlene to čine znatno ranije sa 25,6 godina.

Distribucija anketiranih porodilja prema sektoru zaposlenosti ukazuje na veću zastupljenost privatnog sektora sa 58,6% u odnosu na državni sektor u kojem radi 41,4% zaposlenih porodilja. Anketirane porodilje zaposlene u državnom sektoru u prosjeku rađaju 1,69 djece, a zaposlene u privatnom sektoru 1,67 djece. Anketirane porodilje u državnom i privatnom sektoru imaju identičan stav o željenom broju djece 2,76.

Znatno veća mjesečna primanja domaćinstva imaju zaposlene porodilje u državnom u odnosu na privatni sektor. Najveći procenat anketiranih porodilja sa osnovnim obrazovanjem ima mjesečna primanja ispod 600 KM, najviše porodilja sa srednjom stručnom spremom ima primanja između 600 i 1.000 KM, dok najveći udio visokoobrazovanih porodilja ima mjesečna primanja u intervalu između 1.500 i 2.000 KM.

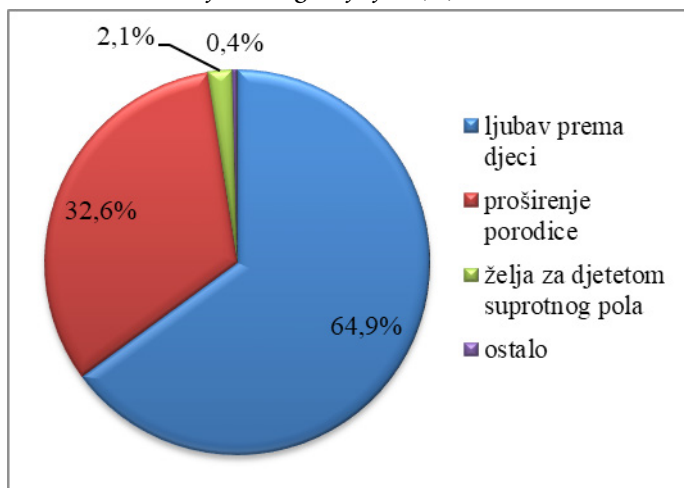
Na pitanje o ocjeni materijalnog položaja 86,6% anketiranih porodilja kaže da im je materijalni položaj dobar, 7,8% je reklo da im je materijalni položaj veoma dobar, dok 5,4% kaže da im je materijalni položaj loš, a samo jedna anketirana porodilja je rekla da joj je materijalni položaj veoma loš. Ostvareni fertilitet kod anketiranih porodilja nije pokazao značajnije razlike, jer porodilje sa dobrim materijalnim položajem u prosjeku rađaju 1,70 djece, a one sa lošim materijalnim položajem 1,60 djece.

Najveći ostvareni fertilitet (1,88 djece) imaju anketirane porodilje sa najnižim prihodima do 600 KM. Porodilje sa porodičnim prihodima između 600 i 2.000 KM u prosjeku rađaju 1,67 djece, dok je najniži fertilitet (1,62 djece) kod porodilja sa najvećim prihodima, iznad 2.500 KM.

Najveći udio (77,6%) anketiranih porodilja živi u vlastitom stanu ili kući, u iznajmljenom stanu ili kući stanuje 15,9%, dok je najmanji udio (6,5%) onih koje žive kao sustanari sa drugom porodicom. Udio fertiliteta prema vrsti stambenog objekta ukazuje na značajne razlike između anketiranih porodilja koje žive u vlastitom stanu ili kući i porodilja koje iznajmljuju stan ili kuću, ili žive kao sustanari. Porodilje koje žive u vlastitoj kući u prosjeku rađaju 1,74 djece. Porodilje koje žive kao sustanari sa drugom porodicom u prosjeku rađaju 1,57 djece, dok je najniži fertilitet kod porodilja koje žive u iznajmljenom stanu ili kući (prosječno 1,52 djece).

Vrsta stambenog objekta u kome žive anketirane porodilje nema veći uticaja na prosječne godine rađanja prvog djeteta, jer porodilje koje žive u vlastitom stanu ili kući prvo dijete rađaju sa 27,6 godina, kao i porodilje u iznajmljenom stanu ili kući.

Grafikon 4. Motivi za rađanjem većeg broj djece (%)

Kao osnovni motiv za rađanjem većeg broja djece dvije od tri (64,9%) anketirane porodilje kažu da je to ljubav prema djeci. Želja za proširenjem porodice je zastupljena sa 32,6%, dok je veoma mali udio porodilja (2,1%) koje kažu da je to želja za djetetom suprotnog pola. Anketirane porodilje koje su kao motiv za ostvarenje reprodukcije navele ljubav prema djeci u prosjeku imaju 1,75 djece, one koje su kao razlog navele proširenje porodice u prosjeku imaju 1,65 djece, dok je najveći fertilitet zabilježen kod porodilja koje su iznijele stav da je motiv za rađanje želja za djetetom suprotnog pola, sa prosječno 2,00 djeteta.

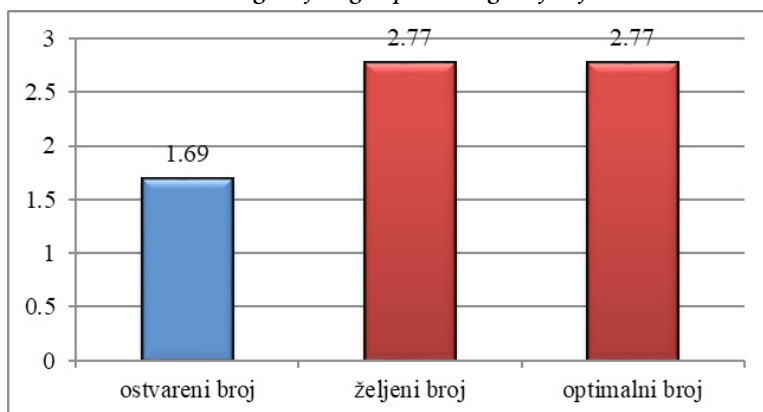
Visok procenat anketiranih porodilja (95,1%), planirao je rađanje djeteta. Na pitanje: „Da li želite još djece?“ najveći udio (72,8%) anketiranih porodilja je dalo potvrđan odgovor, dok se 27,2% izjasnilo da ne želi više djece.

Primjenom T-testa uviđa se visok stepen statističke značajnosti između ostvarenog fertiliteta i želje za reprodukcijom u budućnosti. Naime, porodilje koje ne žele djecu imaju u prosjeku 2,45 djece, dok je fertilitet porodilja koje su izrazile želju za potomstvom 1,39.

Kod anketiranih porodilja postoji visok stepen divergencije između ostvarnog, željenog i optimalnog broja djece. Prosječno ostvareni fertilitet

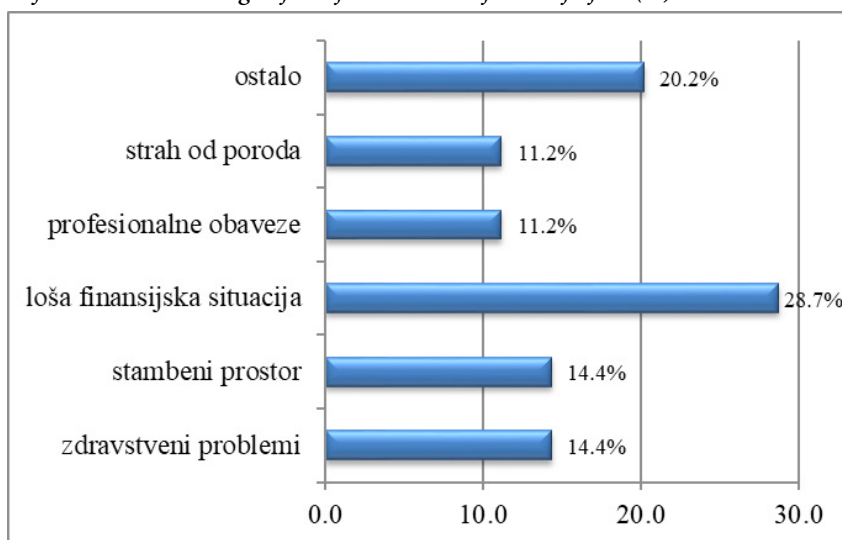
anketiranih porodilja je 1,69 djece, a njihov i željeni i optimalni broj djece je znatno veći (2,77 djece).

Grafikon 5. Odnos ostvarenog, željenog i optimalnog broja djece

Na osnovu distribucije reda rođenja može se zaključiti da najveći udio anketiranih porodilja želi troje djece (54,1%). Trećina anketiranih (33,9%) se izjasnila da želi dvoje djece, 7,5% želi četvoro, dok 3,1% želi petoro ili više od petoro djece. Najmanji udio (1,3%) anketiranih porodilja želi samo jedno dijete.

Grafikon 6. Razlozi zbog kojih nije ostvaren željeni broj djece (%)

Samo trećina anketiranih porodilja je navela razlog zbog kojeg nisu ostvarile željeni broj djece, a i one koje su to navele dale su prilično različite odgovore. U strukturi odgovora, najveću zastupljenost ima loša finansijska situacija (28%) i ostali razlozi sa 21% udjela, zatim slijede zdravstveni problemi sa 15%, nedostatak stambenog prostora sa 13%, strah od poroda sa 12% i profesionalne obaveze sa 11% odgovora.

Najmanji ostvareni fertilitet (1,38) imaju žene koje su navele da su zdravstveni problemi najveća prepreka za ostvarenje željene reprodukcije. Svaka deseta porodilja (9,9%) navela je da je tokom fertilnog perioda imala neki od reproduktivnih zdravstvenih problema, a 13,8% anketiranih je imalo barem jedan spontani ili namjerni preki trudnoće. Statistički značajna razlika uočena je između prekida trudnoće i ostvarenog fertiliteta. Porodilje koje su imale prekid trudnoće u prosjeku imaju 2,09 djece, dok je ostvareni fertilitet porodilja koje nisu imale prekid trudnoće 1,63 djeteta.

Dvije trećine anketiranih porodilja (66,6%) porođaj je obavilo prirodnim putem, 29,8% porođaja obavljeno je putem carskog reza, dok su obe vrste porođaja registrovane kod 3,6% anketiranih.

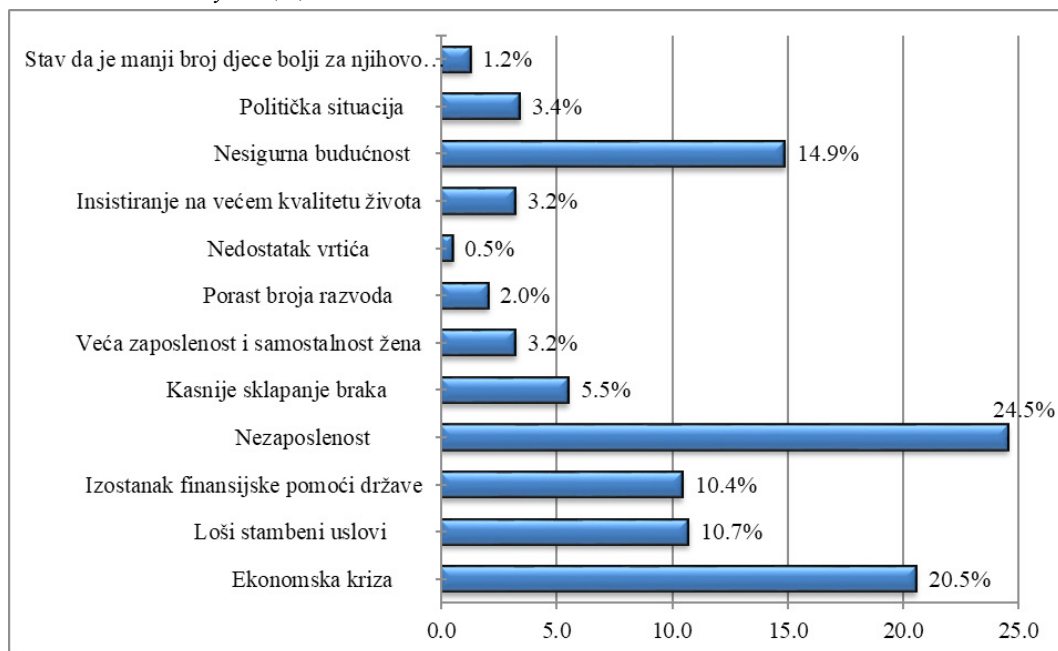
Interesantan je podatak da čak 60,6% anketiranih porodilja nije iznijelo svoj stav o vantjelesnoj oplodnji. Apsolutno od 211 porodilja koje su dale odgovor na ovo pitanje, njih 79,6% bi svoj problem u vezi sa sterilitetom rješavalo putem vantjelesne oplodnje, dok se 20,4% ne bi odlučilo za postupak vantjelesne oplodnje.

Najveći broj anketiranih porodilja (63,4%) izjasnio se da ne koristi kontracepciju, a od 36,6% onih koje koriste kontracepciju samo trećina (35,1%) koristi redovno, dok znatno više (64,9%) anketiranih kontraceptivna sredstva koristi samo povremeno.

Samo četvrtina anketiranih porodilja (25,7%) smatra da postojeće mjere populacione politike u Republici Srpskoj imaju uticaja na povećanje broja rođene djece. Visok udio (44,0%) anketiranih smatra da aktuelne mjere populacione politike nemaju nikakav uticaj na rađanje, dok 30,4% porodilja nema jasan stav o ovom pitanju.

Na postavljeno pitanje: „Koja pojava kod nas najviše utiče na broj rođene djece?“, najveći udio (24,5%) anketiranih porodilja reklo je nezaposlenost, ekonomska kriza ima udio od 20,5%, dok je nesigurna budućnost na trećem mjestu sa 14,9%. Kao značajne prepreke za rađanje većeg broja djece porodilje su navele loše stambene uslove (10,7%) i izostanak finansijske pomoći države (10,4%). Prema njihovom mišljenju manji uticaj imaju: kasnije sklapanje braka (5,5%), nestabilna politička situacija (3,4%), veća zaposlenost i samozaposlenost žena (3,2%), insistiranje na većem kvalitetu života (3,2%), porast broja razvoda (2,0%), stav da je manji broj djece bolji za njihovo odrastanje (1,2%) i nedostatak vrtića (0,5%).

Grafikon 7. Stav porodilja na pitanje: Koja pojava kod nas utiče na broj rođene djece? (%)

Dvije trećine anketiranih porodilja (65,1%) smatra da državni i lokalni organi vlasti treba da utiču na reproduktivno ponašanje pojedinaca i parova donošenjem mjera populacione politike, 12,6% ima negativan stav, dok 22,3% porodilja nije iznijelo svoj stav na ovo pitanje.

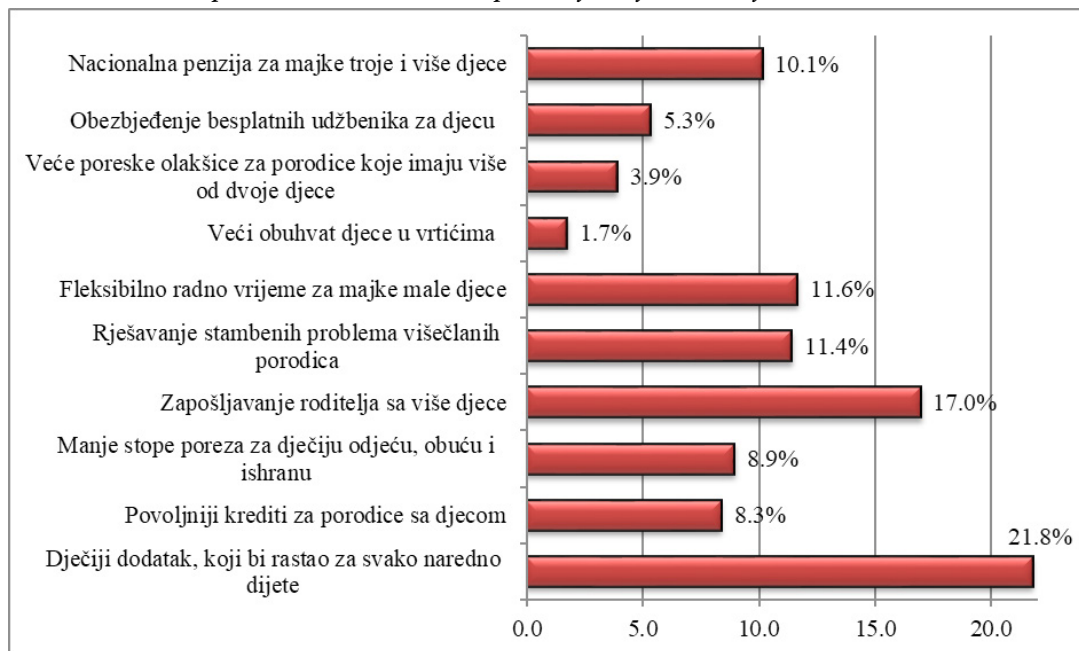
Najveći udio anketiranih porodilja (48,0%) smatra da populaciona obuka (edukacija) može da ima uticaj na povećanje nataliteta, 29,5% nije sigurno, a 22,5% ima negativan stav o populacionoj obuci.

Samo 19,1% anketiranih porodilja smatra da mediji u Republici Srpskoj imaju pozitivan uticaj na promociju roditeljstva i očuvanje reproduktivnog zdravlja, skoro dvije trećine (62,1%) nema stav o uticaju medija, dok 18,9% smatra da mediji imaju negativan uticaj.

Na postavljeno pitanje: „Koja bi od navedenih mjera populacione politike kod nas uticala na povećanje broja rođene djece?“ najveći udio (21,8%) anketiranih porodilja kaže dječiji dodatak, na drugom mjestu je zapošljavanje roditelja sa više djece (17,0%), a zatim slijede fleksibilno radno vrijeme za majke male djece (11,6%), rješavanje stambenih problema višechlanih porodica (11,4%), nacionalna penzija za majke troje i više djece (10,1%), manje stope poreza za dječiju odjeću, obuću i ishranu (8,9%),

povoljniji krediti za porodice sa djecom (8,3%), obezbjeđenje besplatnih udžbenika za djecu (5,3%), veće poreske olakšice za porodice koje imaju više od dvoje djece (3,9%) i veći obuhvat djece u vrtićima (1,7%).

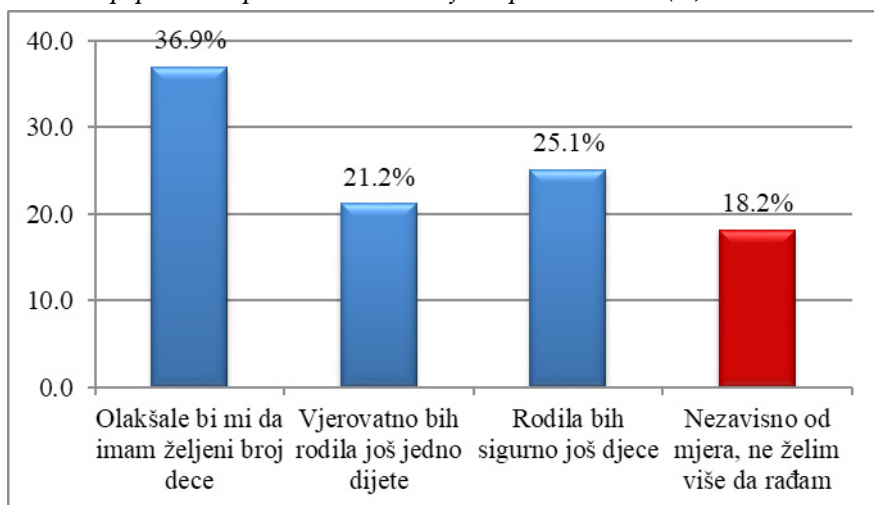
Grafikon 8. Stav porodilja na pitanje: Koja bi od navedenih mjera populacione politike kod nas uticala na povećanje broja rođene djece? (%)

Kada bi mogle da odaberu samo jednu od podsticajnih mjera, koja bi uticala na povećanje broja rođene djece, najviše (28,0%) anketiranih porodilja bi na prvo mjesto odabrale mjeru materijalne prirode – dječiji dodatak, koji bi rastao za svako naredno dijete. Na drugom mjestu, sa udjelom od 25,3% je zapošljavanje roditelja sa više djece, dok se 14,1% porodilja zalaže za nacionalnu penziju za majke sa troje ili više djece. Značajan udio (7,5%) anketiranih smatra da bi povećanje plata i finansijski stimulansi uticali na povećanje broja rođene djece, a još 6,7% smatra da je rješavanje stambenog pitanja višečlanih porodica takođe važno.

Na postavljeno pitanje: „Kako bi uvođenje mjera pronatalitetne populacione politike uticalo na njihov privatni život?“ najveći udio (36,9%) anketiranih porodilja odgovorio je da bi im nove mjere olakšale da imaju željeni broj djece, četvrtina anketiranih (25,1%) bi sigurno rodila još djece, a 21,2% kaže da bi vjerovatno rodila još jedno dijete. Samo 18,2% anketiranih porodilja kaže da nezavisno od mjera ne želi više da rađa djecu.

Grafik 9. Stav porodilja na pitanje: Kako bi uvođenje mjera pronatalitetne populacione politike uticalo na njihov privatni život? (%)

Anketirane porodilje koje su rekle da bi im mjere populacione politike olakšale da imaju željeni broj djece imaju u prosjeku 1,45 djece. Porodilje koje kažu da bi vjerovatno rodile još jedno dijete imaju prosječno 1,70 djece, a one koje su odgovorile da bi sigurno rodile još djece imaju ostvareni fertilitet od 1,42 djeteta. Anketirane porodilje koje kažu da nezavisno od mjera ne žele više da rađaju djecu imaju ostvareni fertilitet od 2,58 djece.

DISKUSIJA

Cjelokupan proces promjene fertiliteta treba shvatiti kao racionalni odgovor stanovništva na izmjenu životnih uslova, čime se mijenja i obim reprodukcije. U uslovima normalnog razvoja stanovništva fertilitet je jedna od najvažnijih i istovremeno najdinamičnijih determinanti promjena u starosnoj strukturi stanovništva. U demografskoj literaturi opšte je poznato da nizak fertilitet uslovljava relativno visok udio zrelog i starog stanovništva. Specifične stope fertiliteta prema starosti pokazuju kada žene u fertilnom periodu rađaju.

Republika Srpska suočava se sa problemom nedovoljnog rađanja koji u dugoročnom smislu prijeti opstanku i razvoju društva u svim njegovim aspektima. To naučnu zajednicu stavlja pred izazove proučavanja uzroka navedenog problema u svrhu planiranja strateških ciljeva i pronatalitetnih mjera, kako bi se našlo adekvatno rješenje, bar u smislu poboljšanja postojećeg stanja. U tom kontekstu stavovi porodilja smatraju se važnim

pokazateljima u pogledu određivanja pravca djelovanja koji se mogu sprovoditi na republičkom i lokalnom nivou. U cilju interdisciplinarne analize prikupljenih podataka, važeća sociološka teorijska objašnjenja navedenog problema, dovode se u vezu sa društvenim odnosno civilizacijskim napretkom u cjelini koji uzrokuje promjene u shvatanju uloge i značaja porodice u svakodnevnom životu.

Uzroke nedovoljnog rađanja djece treba tražiti i na relaciji transformacije tradicionalnog i savremenog poimanja porodice. U prvom kontekstu porodica se tumčila kao osnovna proizvodna jedinica koja članovima obezbjeđuje neophodna sredstva za preživljavanje i razmjenu dobara bilo u naturalnom ili tržišnom obliku. Savremena porodica vezuje se za njena reproduktivna svojstva, bilo da se radilo o biološko reproduktivnoj funkciji rađanja novih članova ili socijalno kulturnoj reprodukciji koja podrazumijeva obnavljanje života svih članova porodice i odgajanje potomstva i njegovu socijalizaciju (Milić, 2001). Savremeni uslovi života podstiču individualnu odgovornost pojedinaca čiji su korijeni utkani u neoliberalizmu kao aktuelnoj fazi kapitalizma. Neoliberalizam, ekspanziju doživljava krajem sedamdesetih godina dvadesetog vijeka i odlikuje ga jačanje principa samoregulišućeg tržišta i slobodne konkurencije, te opadanje značaja državne intervencije kao regulativnog mehanizma sa ciljem postizanja opšteg blagostanja (Mirkov, 2017). Upravo su navedene karakteristike izazvale smanjen broj rađanja djece, ne samo na našim prostorima, nego i u razvijenom dijelu svijeta, jer se odgovornost za kvalitet života, ličnu i porodičnu afirmaciju prebacila sa društva na pojedinca. Odatle proizilazi da se smanjen broj rađanja djece opravdava neizvjesnom budućnošću sa jedne strane i potrebom lične afirmacije, naročito žena na tržištu rada, koje im omogućava osjećaj samostalnosti, ispunjenosti i nezavisnosti. Ranije se to uglavnom vezalo za instituciju braka u kome je žena kroz proces rađanja osiguravala vlastitu budućnost i sigurnost, ali uz često prisustvo zavisnog položaja u odnosu na muškarca kao hranitelja porodice.

Sa ekonomskog stanovišta moderna porodica se tretira kao pretežno ili čisto redistributivna i potrošačka zajednica za razliku od premodernih oblika koji je smatraju primarno proizvodnom zajednicom (Milić, 2001). Upravo moderno shvatanje porodice u kome se ona tretira kao potrošačka zajednica nalazimo, takođe, razloge za smanjen broj rođanja djece. Izazovi koje nudi potrošačko društvo mijenjaju svakodnevne porodične navike, dok se roditelji trude da djeci omoguće sve ono što je neophodno da bi odrastali u koraku sa vremenom. U takvom vaspitno-obrazovnom obrascu ponašanja i djelovanja i socijalizacije, finansijski izazov pred koji se stavljaju roditelji smatra se svakako preprekom u rađanju djece.

Dok se u ranijem periodu odgoj djece smatrao privatnim prostorom, danas je institucionalizacija odgoja prerasla u javnu sferu, pa su roditelji stavljeni pod veliki društveni pritisak uspješnog roditeljstva. Valorizacija uspjeha odgoja djece prema važećim nametnutim standardima i pravilima utiče na ukupnu ocjenu uspješnosti porodice u cjelini. „U novom sistemu vrednosti, roditeljstvo je zadržalo visoko mesto. No, izmenila se njegova suština. Neegzistencijalna osnova vrednosti deteta postaje odrednica reproduktivnog ponašanja, jer se ostvaruje sa jednim ili sa dvoje dece“ (Rašević, 2008).

U pogledu sociološke analize istraživanja fertilnog kapaciteta i stavova u planiranju porodice od posebnog značaja bilo je obraditi podatke u kojima se može pratiti odnos između porodilja u urbanim i ruralnim sredinama sa aspekta uslova i kvaliteta života. Značajni su i podaci o stepenu obrazovanja koje uzrokuje vertikalnu pokretljivost društva i utiče na klasno statusnu poziciju porodilja.

Sprovedeno istraživanje stavova anketiranih porodilja o glavnim razlozima smanjenog broja rađanja djece poslužilo je kao osnova za sociološku analizu. Najveći broj anketiranih (49%) smatra da je finansijska situacija osnovni uzrok nemogućnosti ostvarivanja željenog broja djece. Sa druge strane važno je napomenuti da u strukturi anketiranih porodilja (358 živi u gradu i da ih je 61% visoko obrazovano). Među njima 59% ima stalni posao, ali im je ipak manji prosječan broj djece (1,63) u odnosu na anketirane iz prigradskih naselja i sela (kojih je daleko manje). Uzroke ovakvog stanja treba tražiti i u drugim odlučujućim faktorima koji utiču na formiranje određenih vrijednosnih stavova i donošenje odluka. Tako na primjer zaposlenost nužno ne utiče na ekonomsku stabilnost, nego visina prihoda kao i npr. riješeno stambeno pitanje. Dinamika života u urbanim sredinama bitno se razlikuje od ruralnih područja. Budžet raspoloživog vremena više je uslovljen radnom dinamikom zaposlenih žena i radnim vremenom javnih urbanih servisa (npr. vrtići, igraonice, dnevni centri i škole), što sasvim sigurno uslovljava pritisak od usklađivanja svakodnevnih obaveza naročito sa djecom školskog uzrasta. Takođe, lična, odnosno poslovna afirmacija žena može biti prepreka željenom rađanju. Među anketiranim porodiljama najveći broj je sa jednim ili sa dva djeteta. Iako se 54% anketiranih porodilja izjasnilo da je njihov željeni broj djece troje, to ne znači da među njima nema onih koje su uprkos iskazanoj želji i dalje opredjeljene da ostanu na manjem broju djece. Razlozi mogu biti lična poslovna afirmacija i ostvarivanje drugih ambicija u uslovima kada im ekonomski razlozi nisu prepreka rađanju. U prilog navedenom je i tvrdnja da su na drugom mjestu uzroka, zbog kojih nije ostvaren željeni broj djece, bili tzv. „ostali“ razlozi.

Na selu kod anketiranih porodilja najveći broj je nezaposlen, a prosječan broj djece iznosi 1,95. Zaposlenost žena na selu nije odlučujući faktor za

opredjeljenost rađanja željenog broja djece, jer se egzistencija ostvaruje poljoprivrednom djelatnošću ili privatnim (porodičnim) biznisom. Sa druge strane evidentan odlazak radno sposobnog stanovništva u gradove stvara pretpostavku da oni stanovnici koji su ostali na selu imaju izvjesno optimalne uslove života, što im omogućuje i relaksiranije planiranje potomstva. Tome svakako treba dodati i tradicionalne obrasce ponašanja u kojima se porodica još uvijek ocjenjuje kao najviša vrijednost. Među anketiranim porodicama na selu je daleko manji broj visoko obrazovanih, što izvjesno utiče i na lakše donošenje odluka vezanih za proširivanje porodice s obzirom da se radi o ženama koje ne afirmišu karijerne obrasce.

Istraživanje je pokazalo da su male procentualne razlike između broja djece rođenih kod anketiranih porodilja koje imaju visoko ili srednje obrazovanje. Uprkos dominantnoj ocjeni anketiranih da su glavni razlozi niskog rađanja upravo ekonomske prirode, dobijeni podaci pokazuju da su upravo porodilje sa najnižim mjesečnim prihodom do 600 KM mjesečno rodile najviše djece (1,88). Ovaj podatak se može uzeti kao argument tvrdnji da razlozi finansijske prirode nisu primarni uzrok niskog nataliteta, ali su važan faktor u pogledu promocije pronatalitetnih mjera.

Najveći broj djece kod anketiranih porodilja rodile su žene na selu među kojima je najveći broj sa završenom srednjom školom. Smanjen broj rađanja kod porodilja sa visokim obrazovanjem dovodi se u vezu sa karijernim obrascima. Takođe kod njih se pomjera granica rađanja prvog, a time i drugog i trećeg djeteta. Najviše anketiranih porodilja u starosnoj grupi između 30. i 34. godine rodilo je drugo ili treće dijete, a razlog tome treba tražiti u godinama provedenim na studijama koje su uslovile i kasnije rađanje prvog djeteta.

U sociološkom smislu posebno je važno analizirati stav porodilja koje su svoj materijalni položaj ocjenile kao dobar (86,6%), a ipak navode da je loša finansijska situacija prepreka rađanju željenog broja djece. Postavlja se pitanje, šta su onda zaista pravi razlozi zbog kojih žene ne rađaju željeni broj djece, s obzirom da je rađanje u Republici Srpskoj ispod nivoa proste reprodukcije. Mogu li se razlozi tražiti u neizvjesnoj i nesigurnoj budućnosti zbog nestabilne socio-ekonomske i političke situacije u zemlji i okruženju, ili su razlozi u nametnutnim vrijednostima potrošačkog društva koje hedonizam i utilitarističke vrijednosti stavlja u prvi plan, ili je možda razlog u karijernim obrascima, ili u novim načinima odgoja i vaspitanja djece koji roditelje stavljaju pred nove, za mnoge nedostižne standarde roditeljstva? Dio odgovora na ova pitanja dobićemo primjenom novih mjera pronatalitetne politike ukoliko iste budu usklađene sa izraženim stavovima porodilja koje ističu da bi dječiji dodatak za svako naredno dijete, zapošljavanje roditelja sa više djece te fleksibilno radno vrijeme uticalo na povećanje nataliteta.

U cilju zaustavljanja nepovoljnih tendencija u demografskom razvoju naglasak se stavlja na potrebu za afirmacijom postojećih i uvođenjem novih pronatalitetnih mjera i aktivnosti kroz strategiju demografskog razvoja i programe planiranja porodice. U skladu s tim potrebno je aktivnije djelovati na promociji reproduktivnog zdravlja kroz niz mjera i aktivnosti na planiranju porodice, povećanju broja poroda, smanjenju mortaliteta i morbiditeta majki i novorođenčadi, rješavanju zdravstvenih problema i steriliteta i smanjenju broja namjernih pobačaja i prevencije polno prenosivih bolesti. U skladu sa tim, treba intenzivirati aktivnosti na sistematizaciji postojećih mjera populacione politike i usmjeriti ih prvenstveno u pronatalitetne svrhe. Sve akcije u prilog povećanja rađanja se moraju podržati i intenzivirati, a u obzir se moraju uzeti i svi društveni i individualni aspekti, od kojih posebnu pažnju treba usmjeriti prema očuvanju porodice, a treba razmišljati i o osnivanju nacionalnog populacionog fonda za podsticaj rađanja. Sa ovog aspekta postavlja se institucionalna nužnost uspostavljanja i Zavoda za planiranje porodice i populacionu politiku, kao i što skorije donošenja strategije demografskog razvoja Republike Srpske. Sa programa populacione politike treba preći na programe planiranje porodice, kojom prilikom se uzima u obzir i broj djece koji je potreban za prostu zamjenu generacija. Veoma je važno imati jasan cilj i praviti razliku između termina populaciona politika i termina planiranje porodice. Planiranje porodice mnogo je egzaktniji pojam u kome se definiše željeni broj djece (Marinković i dr., 2019).

Rezultati istraživanja bi se mogli iskoristiti za definisanje cjelovite i koherentne politike prema fertilitetu stanovništva Republike Srpske, odnosno definisanje stavova na ispoljene probleme u demografskom razvoju, jer su analizirane specifične stope fertiliteta porodilja prema aktivnosti, zanimanju, školskoj spremi, bračnom stanju i trajanju braka.

ZAKLJUČAK

Anketna istraživanja su potvrdila da postoje bitne pretpostavke za rehabilitaciju rađanja u Republici Srpskoj, a što se može temeljiti na stavu većine anketiranih porodilja da ne postoji bitna razlika između željenog i optimalnog broja djece. Odnosno, stav većine anketiranih je da troje djece predstavlja i optimalan i željeni broj djece, što predstavlja nivo potreban za prosto obnavljanje stanovništva, a čemu treba i težiti. Istraživanja su potvrdila da razlozi za nerađanje željenog broja djece u Srpskoj nisu samo u vezi sa preprekama materijalne prirode, odnosno da najveći broj anketiranih porodilja želi veći broj djece, u odnosu na do sada ostvareni i da postoji jasno izražena spremnost za prihvatanje novih mjera pronatalitetne politike.

Rezultati istraživanja upućuju na potrebu intenziviranja aktivnosti na sistematizaciji postojećih mjera populacione politike i usmjeravanje prvenstveno u pronatalitetne svrhe. Ove aktivnosti bi trebalo razvijati na svim nivoima vlasti, a posebno na nivou lokalne samouprave. Efekti ovog istraživanja bi mogli biti od značaja za buduće dokumente kao što su Strategija razvoja porodice ili Strategija demografskog razvoja Republike Srpske, koja još uvijek nije donesena.

Ovakva istraživanja predstavljaju dobru osnovu za formulisanje budućih politika u domenu podsticaja rađanja i planiranja porodice na prostoru Republike Srpske. Imajući u vidu naznačene demografske procese, neophodno je aktivnije sprovoditi mjere pronatalitetne populacione politike kako na republičkom, tako i na nivou lokalnih zajednica.

Rad predstavlja dio istraživanja koje je sprovedeno 2019. godine u sklopu naučno-istraživačkog projekta: „Fertilni kapacitet i stavovi anketiranih porodilja o planiranju porodice porodilja UKC RS Banja Luka“. Nosilac projekta je Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, a partner u realizaciji je Centar za demografska istraživanja iz Banja Luke. Koordinator projekta je prof. dr Draško Marinković. Projekat je sufinansiran odlukom Ministarstva za naučno-tehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo Vlade Republike Srpske.

LITERATURA

- Marinković, D. (2014). *Demografske determinante populacione politike Republike Srpske*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet.
- Marinković, D. & Majić, A. (2013). Populaciona politika i planiranje porodice u Republici Srpskoj–stanje i tendencije. *Glasnik Herald*, 17, 69-85.
- Marinković, D. & Majić, A. (2018). *Stanovništvo Republike Srpske – demografski faktori i pokazatelji*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet.
- Marinković, D., Đurđev B., Rašević M., Bobić M., Mučibabić M. & Vuković J. (2019). „*Demografski razvoj i populaciona politika Republike Srpske – analiza stanja i prijedlog mjera*“ (Istraživački izveštaj). Banja Luka: Centar za demografska istraživanja. Dostupno na <http://cdi-bl.org/resources/data/>
- Milić, A. (2001). *Sociologija porodice – kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Mirkov, A. (2017). *Socijalna održivost grada: izazovi neoliberalne urbane politike*, Beograd: Čigoja štampa i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Rašević, M. (2008). Fenomen nedovoljnog rađanja i obrazovni sistem. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 40(1), 192-206. doi: 10.2298/ZIPI0801192R

SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF POSTPARTUM WOMEN ON FAMILY PLANNING AND POPULATION POLICY MEASURES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Draško MARINKOVIĆ, Ranka PERIĆ-ROMIĆ, Aleksandra PETRAŠEVIĆ,
Vladimir PERENDIJA, Aleksandar MAJIĆ

SUMMARY

The fact that family planning and population policy in the Republic of Srpska are strongly influenced by social changes has been confirmed in previous studies. The analysis of natural determinants of demographic development in the Republic of Srpska over the last two decades has illustrated an evident demographic recession initiated by the decreasing fertility rates, which has also been the case with most European countries.

For the purpose of analyzing perception of family planning and population policy measures, a questionnaire was conducted among 536 postpartum women in the city of Banja Luka from March 20th to April 20th 2019. The questionnaire comprised 30 entries. Half of the questionnaires were filled out by postpartum women who had just given birth at the Banja Luka University Clinical Center, Department of Gynaecology and Obstetrics. The second half of questionnaires were filled out by postpartum women who had taken their children to the Banja Luka Community Health Centre, Counseling Department for Newborns and Infants.

The questionnaire survey corroborates that there are indications for birth rehabilitation in the Republic of Srpska, based on the most surveyees' perception that there is no difference between the desirable and most advantageous number of children. In other words, most surveyees believe that three children are both the desirable and optimal number, which also represents the crucial number for the simple population regeneration and is something to strive for. The research has confirmed that reasons for not having the desired number of children in the Republic of Srpska are not only related to economic obstacles. Indeed, most surveyees express desire to have more children and display readiness to except new pronatal policy measures.

Results suggest that activities regarding assessment of current population policy measures should be intensified and focused on meeting pronatal policy needs. These activities should be improved on all government levels, especially in units of local self-government. Effects of this study may be pertinent for designing future documents such as the Family Development Strategy or the Strategy of Demographic Development of the Republic of Srpska which has not been adopted yet.

Studies such as this one represent a solid ground for formulating future policies in regard with the improvement of birth rates and family planning in the Republic of Srpska. Given the outlined demographic processes, it is crucial to conduct pronatal population policy measures at both local and national levels more actively. Results of the study may also be capitalized on in order to define coherent and comprehensive policies regarding population fertility in the Republic of Srpska, i.e. to adopt a clear position on evident problems in demographic growth because very specific fertility rates of postpartum women were analyzed by activity, occupation, education, marital status and duration of marriage.

Keywords: family planning, postpartum women, population policy.